جام جم
فرهنگ
CULTURE
۹
چهارشنبه ۲۶ مرداد ۱۴۰۱ شماره ۶۲۸۵

ممنوع‌الکارها اعلام می‌شوند

رئیس سازمان سینمایی گفت: اسامی هنرمندانی که احتمالا دچار ممنوع‌الکاری می‌شوند هفته آینده اعلام خواهدشد و وضعیت سینماگرانی که درماجرای بیانیه مربوط به خوزستان وحاشیه‌های جشنواره کن دچار مشکل شدند، مشخص می‌شود. محمد خزاعی با بیان این‌که برای یک‌سری ازدوستان درارتباط با بیانیه ۱۷۰ نفر(در حوادث خوزستان) و برای یک‌سری دیگرهم درارتباط با جشنواره کن مشکلاتی به وجود آمده که ما درباره بیانیه ۱۷۰ نفر گفتیم این جریان به سازمان سینمایی مربوط نیست. ازما درخواست کردند، ما هم از دوستان (امضاکنندگان) درخواست کردیم اگر بیانیه را نخوانده‌بودند یا اطلاعی نداشتند، به طور رسمی اعلام کنند تا دچار مشکلات عدیده نشوند. مجموع این افراد به پنج، شش نفر می‌رسد که البته چند نفر کم شده ولی به طور کامل هفته آینده مشخص می‌شود مثلا تدوینگر فیلم «عنکبوت مقدس» (هایده صفی‌یاری) چه وضعیتی خواهدداشت، چون یکی از افراد مورد بحث است. وی افزود: برای «برادران لیلا» سازمان سینمایی همه گونه همکاری و مشارکت را با دوستان - حتی قبل ازاعزام (به جشنواره کن) - داشته‌است. مواردی را گفتیم اصلاح کنند که دوستان ابتدا قبول کردند، بعد نپذیرفتند و در رسانه‌ها نیز اعلام کردند «هیچ پلان را حذف و سانسور و ممیزی نمی‌کنیم.»/ ایسنا

...ره آزادگان ساخته شده است؟

غربت سینما

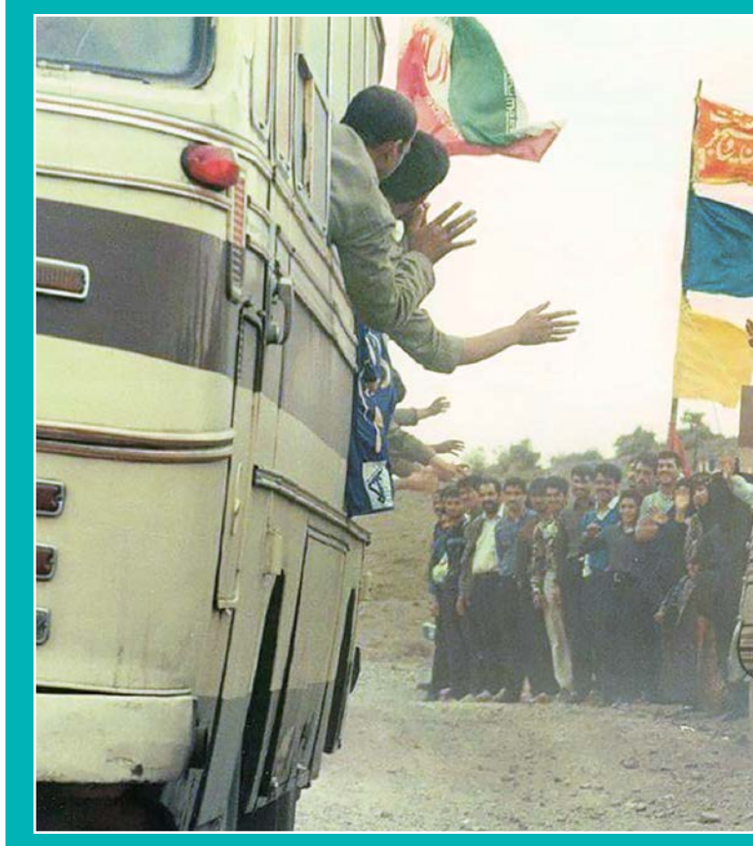

نفوذی

یکی دیگر از موضوعات مرتبط با مباحث مربوط به آزادگان، موضوع نفوذ ستون پنجم در صفوف اسرای ایرانی برای تخلیه اطلاعاتی و یارگیری است که احمد کاوری و مهدی فیوضی در «نفوذی» دست روی همین موضوع گذاشته‌اند. این فیلم از معدود فیلم‌های اقتباسی دراین موضوع است. کاوری و فیوضی، موضوع فیلم خود را براساس خاطرات عباس حسین‌مردی از آزادگان جنگ تحمیلی انتخاب کرده‌اند. خاطرات این آزاده در کتاب «حکایت زمستان» نوشته سعید عاکف گردآوری شده و آن را داوود امیریان به‌صورت طرح فیلم به کاوری داده است. داستان فیلم به دستگیری و بازجویی از فریدون کیان فریک اسیر جنگی تازه آزاد شده (با بازی امیر جعفری) به دست نیروهای اطلاعاتی و امنیتی ایران بازمی‌گردد. او متهم به عضویت در سازمان منافقین و همدستی در شهادت گروهی از اسیران است. ماموران اطلاعاتی به سرپرستی یک مامور عالیرتبه (با بازی جمشید هاشم‌پور) شروع به جمع‌آوری اطلاعات از زندگی کیان فر می‌کنند و به همین دلیل بخش قابل توجهی از فیلم به‌صورت فلاش‌بک پیش می‌رود. جسارت مطرح کردن موضوع نفوذ منافقین در بین اسرای ایرانی، به این اثر امتیاز ویژه‌ای داده است اما فیلم ضعف‌هایی هم دارد. مهم‌ترین ضعف آن حدس زدن پایان خوش آن است. نکته دیگر این است که فیلم در رفت وآمد میان حال و گذشته، نتوانسته‌است یکدستی خود را حفظ کند. بازی خوب امیر جعفری یکی از نکات برجسته فیلم است.

اخراجی‌ها۲

«اخراجی‌ها ۲ » از یک منظر در سینمای مرتبط با آزادگان استثناست، استفاده ازتلفیق گونه‌های فیلم کمدی و جنگی برای نزدیک شدن به سوژه آزادگان. بعد از کارگردانی و نویسندگی فیلم پرفروش «اخراجی‌های ۱» مسعود ده‌نمکی تصمیم گرفت با تهیه کنندگی حبیبا... کاسه‌ساز قسمت دوم آن فیلم را بسازد. این فیلم، به عنوان اکران نوروزی ۱۳۸۸ بروی پرده سینماها و با فروش عجیب هشت میلیارد و ۵۰۰ میلیون تومانی، رکوردهای فروش را در تاریخ سینمای ایران جابه جا کرد. همچنان برخی سکانس‌های این فیلم، در فضای مجازی دست به دست می‌شود.

داستان این فیلم هم گوشه چشمی به ماجرای خیانت گروهک منافقین دارد. این گروه، هواپیمای خانواده‌های رزمنده را که عازم مشهد هستند، می‌ربایند و آنها را تحت فشار قرار می‌دهند که با درخواست پناهندگی از صدام حسین، یک شکست حیثیتی برای ایران رقم بزنند. همان‌طور که مشخص است آنها زیر بار نمی‌روند و با خواندن سرود ای ایران اشک در چشم مخاطبان خود می‌نشانند.

این فیلم یکی از فیلم‌های کم‌نظیر از نظر مجموعه بازیگران بود. ده نمکی نشان داد مخاطب ایرانی، سلیقه و سینمای مطلوب آنان را می‌شناسد و موفق شد فیلمی درباره آزادگان بسازد که به جای اشک و گریه و صحنه‌های شکنجه، تلفیقی از خنده و ستایش روحیات حماسی رزمندگان بود.

کیمیا

یکی دیگر از فیلم‌های مهم در این گونه آثار سینمایی را احمدرضا درویش در سال ۱۳۷۳ ساخت. فیلم او به سویه دیگری از ماجرای اسارت توجه داشت؛ مصائبی که بعد از اسارت برای برخی آزادگان پیش آمده بود. جدا شدن از روند معمول زندگی، بی‌خبری و بی‌نشانی بودن، دوربودن از تغییر و تحولات زمانه و مسائلی مانند آن، آزادگان را در موقعیت جدیدی قرار می‌داد که خود این موقعیت، دارای بار دراماتیک بود. «کیمیا» جزو موفق‌ترین فیلم‌هایی است که تمرکز خود را بر زندگی یک آزاده پس از دوران اسارت و در زمان آزادی او قرار داده است. انگار این اسیر تازه رها شده وقتی وارد جامعه‌ای دگرگون شده و خانواده‌ای از دست رفته می‌شود، دوباره در زندانی دیگر اسیر شده است. نقش اصلی فیلم یعنی رضا رضایی‌منش را خسرو شکیبایی بازی می‌کند، نقشی پرتنش، سخت و پرفراز و نشیب با لحظاتی احساسی که مانند بسیاری از کارهای شکیبایی، منتج به یک بازی ماندگار و خاطره‌ساز شده است.

چنان‌که گفتیم داستان فیلم به موقعیت جدیدی مربوط است که آزاده تازه آزادشده با آن روبه‌رو شده است. او که قبل از اسارت، همسرش را برای زایمان به بیمارستان برده، وقتی بعد از پایان جنگ به کشور بازمی‌گردد، پی می‌برد که همه اعضای خانواده‌اش به جز فرزندش را از دست داده است. تکاپوی او برای یافتن کیمیا، فرزند گم شده‌اش و بعد راضی کردن او به جدا شدن از مادرخوانده‌اش، داستان پرتنش فیلم را ایجاد می‌کند. این فیلم به جز کارگردانی خوب احمدرضا درویش و بازی زیبای خسرو شکیبایی، مجموعه کم‌نظیری از جلوه‌های ویژه، تدوین و موسیقی را هم با خود دارد.

شیار۱۴۳

داستان شیار ۱۴۳ به کارگردانی و نویسندگی نرگس آبیار و تهیه‌کنندگی محمدحسین قاسمی و ابوذر پورمحمدی محصول سال ۹۲ به صورت مستقیم به مسأله آزادگان مرتبط نیست اما درآن ورود آزادگان به کشور به خوبی به تصویر کشیده شده‌است.

داستان این فیلم که احتمالا بیشتر مخاطبان، آن را دیده و لحظات حسی آن را به یاد دارند به زندگی سرشار از انتظار مادر یک مفقودالاثر می‌پردازد. الفت مادر یونس جوانی که در عملیات والفجرمقدماتی مفقود شده‌است، در انتظار خبری از فرزندش سال‌ها، رادیویی را به کمر می‌بندد تا اگر پیامی از پسرش از رادیو عراق شنید، آن لحظه را از دست ندهد. با ورود آزادگان، الفت دربه در به جست وجوی نشانی از پسرش می‌گردد و سرانجام این خوف و رجا، ادامه انتظار و چشم به راهی اوست که با کشف معجزه‌آسای باقیمانده پیکر یونس، داستان این فراق به پایان می‌رسد. مریلا زارعی برای یکی از بهترین بازی‌های تاریخ بازیگری سینمای ایران، سیمرغ بلورین بهترین بازیگر نقش اول زن را از سی و دومین جشنواره فیلم فجر دریافت کرد. شیار ۱۴۳ را باید یکی از بهترین فیلم‌های دفاع‌مقدس دانست که برخلاف بسیاری از فیلم‌های این گونه، روایت ونگاهی زنانه دارد و به جای تمرکز بر موضوع جنگ به صورت مستقیم، رنج‌های انسانی ناشی از جنگ به خصوص مقاومت و صبر دامنه‌دار مادران ایثارگران را به خوبی به نمایش گذاشته است.

۲۳ نفر

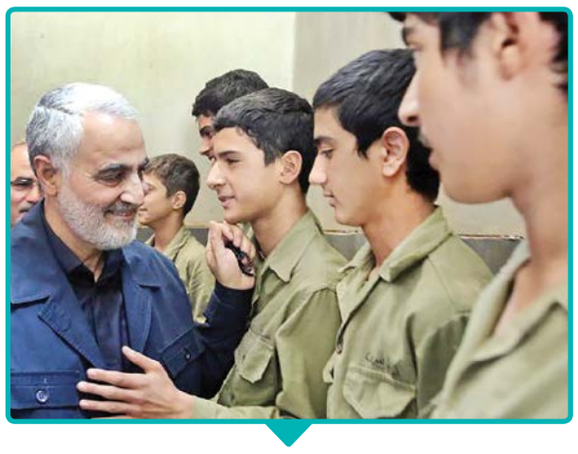

یکی از آخرین فیلم‌های ساخته شده در موضوع آزادگان و دفاع‌مقدس، فیلم ۲۳ نفر به کارگردانی مهدی جعفری است که ۲۳ هنرمند نوجوان از سراسر ایران در آن بازی کرده‌اند. این فیلم سال ۹۷ و در سی و هفتمین دوره جشنواره فیلم فجر به نمایش درآمد. داستان این فیلم هم اقتباسی از خاطرات آزادگان است. نکته‌ای که این فیلم را در بین دیگر فیلم‌ها با موضوع آزادگان، ممتاز می‌کند، توجه آن به مقاومت آزادگان نوجوان در اسارتگاه‌های رژیم بعث است. نوجوانانی بی ادعا که برای دفاع از وطن‌شان راهی جبهه شده بودند و به اسارت نیروهای عراقی درآمدند. کم سن و سال بودن این اسرا، رژیم عراق را به فکر استفاده تبلیغاتی از این آزادگان انداخت. اسرای نوجوان اما با شعور و آگاهی بی‌نظیری، همه نقشه‌های دشمن را ناکام گذاشتند و نه از تهدید دشمن ترسیدند و نه وعده‌های پوشالی‌اش. ۲۳ نفر که برنده سیمرغ بلورین بهترین فیلم از نگاه ملی در جشنواره فیلم فجر شده‌است، از یک جنبه خاص خاطره‌انگیز شده‌است. هنگام ساخت این فیلم، سردار شهید قاسم سلیمانی در روز کلید خوردن تصویربرداری از این فیلم، در میان عوامل ساخت این فیلم حاضر شد و با صمیمت و مهربانی با آنان گفت‌وگو کرد که قاب تصویرهای این دیدار، جاودانه و خاطره‌ساز شد.

بعد از دوسال‌ونیم من را از آشپزخانه اخراج کردند و به اتاقی به‌عنوان اتاق ۲۴ منتقل شدم. در این اتاق همراه ۵۰ اسیر دیگر بودم چون از نظر عراقی‌ها به‌عنوان عامل محرک اردوگاه به شمار می‌رفتیم در این اتاق از کل اردوگاه جدا بودیم و حق صحبت با هیچ فردی را نداشتیم.

بعد از سه سال از رمادیه به اردوگاه موصل منتقل شدم. حدود هفت سال نیز در این اردوگاه بودم و بعد از آن به موصل کوچک و بعد از مدت کوتاهی دوباره به موصل بزرگ منتقل شدم.

آشنایی با حاج‌آقا ابوترابی

در اردوگاه رمادیه که بودم توصیف‌هایی از حاج‌آقا ابوترابی شنیدم که روحانی‌ای به اردوگاه عنبر آمده که می‌گوید با عراقی‌ها درگیر نشوید. گفتم کسی که این حرف را می‌زند جاسوس است. تا زمانی که به موصل بروم این روحانی را قبول نداشتم اما زمانی که به موصل منتقل شدم و خیرا... پروین، از بچه‌های گیلانغرب که از نفت شهر با او آشنا بودم از حاج‌آقا برای من صحبت کرد. به او گفتم تا خود این فرد را نبینم هیچ چیزی را قبول نمی‌کنم.

تا این‌که در مورد حجتیه مسأله‌ای در اردوگاه پیش آمد. برای صحبت پیش حاج‌آقا ابوترابی رفتم، خودم را معرفی کردم. بعد از صحبت با ایشان به قضاوت اشتباه خودم درباره شخصیت حاج آقا ابوترابی پی بردم. حاج‌آقا فرشته نجات اسرا بود و در برخورد با عراقی‌ها روشی متفاوت داشتند. ایشان به اسرا می‌گفتند به سربازان عراقی سلام کنید تا از کتک‌زدن شما خجالت بکشند. جسم‌تان را با ورزش پرورش دهید و فکرتان را با خواندن نهج‌البلاغه و قرآن بسازید. ایشان نقشی فراتر از راهنما برای اسرا بودند و راهکارهایی نشان می‌دادند تا زندگی برای اسرا در شرایط سخت روحی، روانی و جسمی امکان‌پذیر شود.

ایشان خودشان را در اردوگاه به عراقی‌ها رفتگر معرفی کردند اما اخلاق ایشان چنان بود که بسیاری از عراقی‌ها نیز مرید و مطیع ایشان بودند. خدمتی که حاج‌آقا ابوترابی در دوران اسارت و بعد از آن به اسرا کرد، قابل توصیف نیست. حتی بعد از اسارت نیز خود را وقف اسرا کرد مثلا اگر مادر یکی از بچه‌ها در شهرستان فوت می‌شد حاج آقا اگر روز اول به مراسم نمی‌رسید، برای مراسم سوم حتما حاضر می‌شدند.

ماجرای پزشک دائم‌الخمر

در اردوگاه رمادیه پزشکی ارمنی و دائم‌الخمر بود که وقتی اسرا را پیش او می‌بردند، به جای دندان خراب دندان سالم کناری آن را می‌کشید. یک‌بار این مسأله برای من هم پیش آمد و دندان سالم من را کشید. ماه رمضان بود که دندان من را کشید. وقتی به آسایشگاه برگشتم دیدم دندان دردم تمام نمی‌شود به یکی از بچه‌ها گفتم نگاه کن ببین دندان من هنوز درد دارد نگاه کرد و گفت این‌که سالم نیست از آنجا بود که به فکر افتادم بچه‌ها را از رفتن پیش این پزشک خلاص کنم.

از سویی وسیله نداشتم با تیغه چاقویی که داشتم دندان‌ها را می‌تراشیدم و با زرورق سیگار داخل دندان را پر می‌کردم. به اردوگاه موصل که آمدم با سیم خاردار و همان زرورق سیگار وسایلی را درست کردم. از الکل یا داروی غرغره برای ضدعفونی کردن استفاده می‌کردم. بعد از تراشیدن دندان پوسیده، وسیله‌ای همانند گوشکوب درست کرده بودم که خرده‌های زرورق را با آن محکم می‌کردم. بیشتر از ۱۵۰۰ دندان را با این روش درست کردم، حتی چند بار هم وسایلم را گرفتند اما دوباره درست کردم. این کار را ادامه دادم تا پزشکی عراقی و مسلمان به اردوگاه موصل آمد. وقتی متوجه این کار من شد، وسایلی را در اختیار من قرار داد و گفت به درمانگاه برای کار بیا. من هم به درمانگاه رفتم و با همان لوازم خودم مشغول شدم. اسیری بود که ۱۷ دندان خراب داشت از صبح که کارم را شروع کردم تا بعد از ظهر درست کردن دندان‌هایش طول کشید، به طوری که وقتی کارم تمام شد کمرم صاف نمی‌شد.

دندانی بود که بعد از سه سال زرورق آن را خارج کردم تا از موادی که در اختیارم قرار دادند برای پر کردنش استفاده کنم. هیچ رطوبتی رسوخ نکرده و دندان سالم مانده بود.

زمانی هم که صلیب سرخ به اردوگاه آمد و متوجه فعالیت من شد، بسیار برایشان جالب بود و از من خواستند وسایلم را در اختیار آنها قرار دهم. حتی مقدار زیادی جیوه و پودر آمالگام به من دادند بنابراین از صلیب سرخ برای من وسایلی آوردند و وسایل من را بردند. با دسته سطل روغن وسیله‌ای درست کرده بودم که با آن دندان‌ها را می‌کشیدم و از آنجا که وسایل لازم برای عصب کشی را نداشتم، دندان را می‌کشیدم با توری پنجره سوراخ‌ها را تمیز و بعد پر می‌کردم سپس در جای خود قرار می‌دادم و بخیه می‌زدم. در واقع کاری شبیه ایمپلنت امروز را انجام می‌دادم. البته از ۹۵ دندانی که به این روش درست کردم پنج دندان به علت تک ریشه بودن افتاد. تا زمانی که صلیب سرخ بی حسی برایم بیاورد، بدون بی حسی کار کشیدن دندان را انجام می‌دادم. پیش می‌آمد که نیروهای عراقی هم برای کشیدن دندان عقل پیش من بیایند.

در روزهای نخست اسارت‌مان عراقی‌ها شایعه کردند در بمباران جماران، امام خمینی فوت شدند، حال همه بچه‌ها بد بود که متوجه شدیم یکی از اسرا رادیو دارد و صدای امام را شنیدیم. همه خوشحال شدند و شکر به جا می‌آوردند در عین حال تلخ‌ترین و سخت‌ترین خاطره‌ام نیز مربوط به رحلت امام خمینی است. با شنیدن خبر تمام اردوگاه و اسرا یک هفته در کما بودند.

برای خواندن متن کامل کیوآرکد را اسکن کنید

منبعی ارزشمند برای پژوهشگران دفاع مقدس

کتاب «فیلم نگار اسارت» با موضوع معرفی آثار تولید شده در سینما درباره اسارت به کوشش مسعود ده‌نمکی تهیه و تالیف و توسط موسسه فرهنگی - هنری شهید آوینی در سال ۸۴ چاپ و منتشر شده و در بازار کتاب عرضه گردیده است. موسسه فرهنگی -هنری شهید آوینی سال ۸۴ با همکاری و حمایت موسسه پیام آزادگان اقدام به انتشار مجموعه کتاب‌هایی با عنوان «فرهنگ نامه اسارت» کرد. هدف از این اقدام آن بود که علاوه بر ایجاد امکان مراجعه آسان پژوهشگران به منابع و مآخذ موجود درباره اسارت و آزادگان از قبیل کتاب، مقالات و یادداشت‌های جراید، فیلم، عکس، تصویر و ... زمینه آشنایی و دسترسی آنان با مستندات و منابع تحقیق نیز فراهم آید. این موسسه در گام اول به معرفی کتاب‌های منتشرشده در زمینه آزادگان پرداخت و جلد اول این مجموعه با عنوان کتابشناسی اسارت به چاپ رسید و در مرحله بعد یادداشت‌ها و مقالات مندرج در روزنامه‌ها و جراید که مرتبط با موضوع اسارت و آزادگان بود در کتابی به نام آزادگان در جراید گردآوری شد.

در مراحل بعد مجلات سوم و چهارم این مجموعه که اختصاص به فیلم‌ها و عکس‌ها و تصاویر دوران اسارت آزادگان داشت با عناوین «فیلم نگار اسارت» و «اسارت آزادگان به روایت تصویر» به بازار کتاب عرضه شد. کتاب حاضر سومین جلد از فرهنگ‌نامه اسارت با نام «فیلم نگار اسارت» به معرفی فیلم‌ها و آثار سینمایی تولید شده درباره اسارت می‌پردازد.

فیلم نگار اسارت در بردارنده اسامی و مشخصات ۱۴۰ فیلم و اثر سینمایی است که در متن و حاشیه آنها نشانه‌ای از اسارت و اسرا دیده می‌شود و در دو بخش ایرانی و خارجی ارائه گردیده است. مسعود ده‌نمکی به عنوان گردآورنده این مجموعه در مقدمه کتاب حاضر درباره علت و چرایی تالیف این کتاب دارد: «... ضرورت پرداختن و نیز فراهم آوردن قالبی مرجع گونه برای آن دسته از فیلم هایی که در سینمای ایران و سایرکشورها پیرامون موضوعی چون اسارت ساخته شده‌اند..»

فیلم نگار اسارت از دو فصل تشکیل شده است که فصل اول آن اختصاص به معرفی آثار تولید شده در سینمای ایران دارد و در دومین فصل اطلاعات فیلم‌های ساخته شده که کشورهای دیگر جهان به مخاطب عرضه گردیده است. در فصل اول با عنوان فیلم‌های ایرانی چهل اثر سینمایی تولید شده در کشور (تا زمان انتشار کتاب) به زعم مولف مرتبط با موضوع اسیر و اسارت بوده گردآوری و معرفی شده است. وی در ابتدای فصل اول طی یادداشتی با عنوان آسیب شناسی تصویر اسارت در سینمای معاصر ایران به بررسی موضوع اسارت و آزادگان در فیلم‌های ایرانی می‌پردازد. نویسنده در نوشته‌های خود توفیق نیافتن سینمای ایران در ترسیم و ارائه تصویری واقعی و ملموس از زندگی اسیران ایرانی در سال‌های اسارت را مورد توجه قرار داده و از نگاه خود علل آن را برشمرده است. وی ضعف مفرط فیلمنامه‌نویسان و فیلمسازان ایرانی در شناخت رفتارهای فردی و جمعی عنصر ایرانی را اصلی‌ترین کاستی سینمای ایران در تشریح موضوع اسارت می‌داند و به عبارت دیگر نداشتن درک و شناخت عوامل اصلی تولید فیلم از زندگی اسرای ایرانی و بیگانگی با رفتارها و احساسات درونی فردی و جمعی آنان در ایام اسارت در اسارتگاه‌های عراق، اصلی‌ترین دلیل در توفیق نیافتن فیلم‌های ایرانی در برقراری ارتباط با تماشاگران است. مولف پس از این یادداشت به معرفی ۴۰ فیلم ایرانی مرتبط با موضوع اسارت و آزادگان به ترتیب حروف الفبا می‌پردازد. روش کار نویسنده در کتاب حاضر برای معرفی آثار سینمایی ایرانی با موضوع اسارت بدین گونه است که ابتدا نام فیلم و اطلاعات مهم مربوط به عوامل و دست‌اندرکاران تولید هرفیلم مانند کارگردان، فیلمنامه نویس، تدوینگر، بازیگران، موسیقی، سال ساخت، مدت زمان فیلم، تهیه‌کننده و .... اعلام شده و پس آن خلاصه داستان فیلم درج گردیده است. در پایان نیز اثر سینمایی از نظر ویژگی‌های کیفی و کمبودها و کاستی‌ها مورد نقد و بررسی و تجزیه تحلیل قرار گرفته است. بیشتر آثار معرفی شده در فصل اول به لحاظ مضمون و محتوا ارتباطی با موضوع اسارت و آزادگان ندارند و همان‌گونه که ده‌نمکی در نوشته خود اذعان کرده، سینمای ایران در زمینه اسارت از عملکرد مناسبی برخوردار نیست. جای تاسف است که در فهرست ۴۰ فیلم ایرانی، تعداد آثاری که مضمون و محتوای اصلی آن موضوع اسارت و آزادگان باشد مانند بوی پیراهن یوسف، کیمیا، مردی شبیه باران، بازگشت پرستوها و.... به زحمت به تعداد انگشتان دو دست می‌رسد که این مطلب نشانگر (بیانگر) مهجور و مغفول ماندن یاد و خاطره عزیزان آزاده نزد مسئولان فرهنگی و نهادهای سینمایی کشور به ویژه اهل هنر و سینماست.